

---

# היום שאחרי ההינתקות

**ב**יום 16 בפברואר 2005 אישרה הכנסת, ברוב של חמישים ותשעה תומכים מול ארבעים מתנגדים, את החלטת הממשלה לפנות את כל היישובים היהודיים ברצועת עזה, וארבעה יישובים נוספים בצפון השומרון. כעבור ארבעה ימים החליטה הממשלה, ברוב של שבעה-עשר חברים מול חמישה, להוציא את התכנית שאושרה בכנסת מן הכוח אל הפועל. אם לא תחול התפתחות בלתי צפויה, נהיה עדים הקיץ לפינויים של כ-8,000 יהודים מבתיהם וליישובם מחדש במקומות חלופיים ברחבי ישראל.

תכנית ההינתקות מביאה את המדינה אל סף של אחד המשברים הפנימיים החמורים שידעה מעודה. לראשונה בתולדותיה תתנער המדינה היהודית מרצון, ובגיבוי רוב מוצק של נציגיה הנבחרים, מתביעתה לחלק מארץ ישראל ההיסטורית. והיא תעשה זאת באופן שאין נחרץ ממנו – באמצעות עקירתם הפיזית של יהודים מבתיהם. אסון קצן של קהילות יהודיות הדהד בעוצמה רבה לאורך כל שנות ההיסטוריה היהודית, ומנקודת מבט ציונית הוא היפוכו הטרגי של עקרון ההתיישבות. ואולם הטראומה הכרוכה בפינוי יישובים אינה מתמצה בסמליות זו ואפילו לא בסבלם האישי של המפונים; שכן כאשר חלק אחד מן העם מאשים חלק אחר בכך שנתן יד ל"חורבן", לא פחות – התוצאה הצפויה היא קרע עמוק בחברה הישראלית עד כדי התרופפות תחושת שותפות הגורל של יהודי ישראל. בין שמצדדים בהינתקות כצעד חיובי שיביא לתיקונה של טעות היסטורית, ובין שרואים בה בגידה בעקרונות יסוד – ללא ספק יש להכיר במהלך כרגע מכריע בתולדות המפעל הציוני כולו.

מבחינתה של הציונות הדתית ההינתקות היא אתגר קשה במיוחד. אף שלא כל אנשי הציונות הדתית תומכים בתנועת ההתיישבות, קשה שלא לזהות את

---

השתיים זו עם זו. הזרם הבולט והפופולרי ביותר בציונות הדתית ראה בקשר לארץ האבות את אחד מעמודי התווך של האמונה היהודית, והוא שעמד בדור האחרון בחזיתו של תהליך יישוב ארץ ישראל המקראית. הזרם הזה לא רק הניח את התשתית המוסדית והחינוכית הענפה של הציונות הדתית, אלא גם סיפק לה מנהיגות רוחנית, תוך שהוא מפיה רוח של נחישות חלוצית בדור שלם של צעירים, שחונך לדבוק בשליחותו בכל תנאי.

מסיבה זו מתקשים רבים מבני הציונות הדתית לקבל את עצם האפשרות שרעיון ההינתקות יצא אל הפועל. מבחינתם של הרבבות שחונכו להאמין בכל מאודם בערך של יישוב הארץ ולראות בו נדבך מרכזי בתכנית האלוהית, החלטות הכנסת והממשלה בעניין הנסיגה הן תפנית בלתי נתפסת בגורל האומה. בעיניהם אין מדובר רק באיום על עתידן של הקהילות שלבנייתן הקדישו את חייהם, אלא גם בדחייה מוחלטת של הערכים שעליהם מתבססת השקפת עולמם.

רבות נכתב על האפשרות שהנסיגה תלווה באלימות; ואולם לא פחות מדאיגה היא האפשרות שההינתקות תביא לניכורם של גורמים חשובים בציונות הדתית מן החברה הישראלית ומן האידיאולוגיה הציונית. בציונות הדתית נפוצה הטענה שהציונות החילונית סיימה את שליחותה הלאומית; ישנם אף כאלה המערערים על החלטת ההיסטורית של הציונות הדתית לשתף פעולה עם הציונות החילונית, ותוהים שמא בכל זאת צדקו החרדים כשהתנגדו להפקיד את הנהגת העם היהודי בידי פורקי עול מלכות שמים. קולות אלו מחזקים את המגמות הבדלניות שהתפתחו בעשורים האחרונים בחלק מסוים של הציונות הדתית.

עד כה התמקד הדיון הציבורי בדרכים להפחית את עוצמתו של החיכוך בנושא הנסיגה – למשל, בתביעה שהממשלה תחזק את הלגיטימציה של התכנית באמצעות בחירות חדשות או משאל עם, או בדרישה שהמתנחלים ותומכיהם יפסלו כל גילוי של סרבנות צבאית. אך מלבד הקריאות הללו למתינות, הוקדשה מחשבה מועטה בלבד לשאלת יכולתה של הציונות הדתית למצוא מחדש את מקומה בחברה הישראלית אם וכאשר יינטשו הבתים והחממות של גוש קטיף. מוטב אפוא לבחון שאלה זו ביתר תשומת לב, ולשקול צעדים שיסייעו לחברה הישראלית לצלוח את החוויה הקשה המזומנת לה מבלי שתפגע תחושת השותפות העומדת בבסיסה.

---

**ר**אשית, על תומכי הנסיגה להכיר בכך שהריסתן של קהילות יהודיות היא טרגדיה לאומית ולא כיתתית גרידא; שכן ההתנחלויות ברצועה לא נכפו על המדינה הר כגיגית, אלא הוקמו כזכור בתמיכתן הפעילה של ממשלות ישראל לדורותיהן – שהראשונה שבהן הייתה ממשלת המערך של גולדה מאיר בראשית שנות השבעים. במרוצת השנים, הן העבודה והן הליכוד העלו על נס את מתנחלי חבל עזה כמופת וכדוגמה לאידיאל הציוני. מי שמציג אותם היום רק כשליחיו של מחנה פוליטי מסוים מעוות את ההיסטוריה ומשתמט מאחריות למפעל הקולקטיבי של ההתיישבות.

אבל עיקר האחריות לשימור הלכידות בחברה הישראלית לנוכח הטראומה הצפויה לאחר הנסיגה מחבל עזה, מוטלת על הציונות הדתית עצמה. עליה להכיר בכך שתומכי הנסיגה אינם מסורים פחות לשלומה של המדינה. מזעור האיום הדמוגרפי על הרוב היהודי, בלימת הסכנה של מערכה בינלאומית שתבודד את ישראל, וקביעת גבולות הגנה מוסכמים – כל אלה הן מטרות המצריכות דיון רציני ואי-אפשר לבטלן כלאחר יד. אפשר לא להסכים לדעתם של תומכי הנסיגה, אבל אין להוקיעם כפוסט-ציונים שאיבדו את הרצון להילחם למען המשך קיומה של ישראל. בארבע שנות המלחמה האחרונות נתגלו בישראלים תעצומות נפש נדירות, שספק אם היו מתגלות בחברות אחרות בנסיבות דומות. ישראל האזרחית חזרה אל החוצות והשווקים, וישראל הצבאית העבירה את המלחמה מבתי הקפה ומרחובות הערים אל החזית הפלסטינית המקומית. אלה אינם הישגיה של אומה מותשת.

על הציונים הדתיים לעמוד אפוא בפיתוי ההתבדלות הטהרנית מן הזרם המרכזי של החברה הישראלית. הדוגמה שמציבה הקהילה החרדית הבדלנית אינה ראויה לחיקוי: במאה השנים האחרונות פטרו עצמם רוב בני הקהילה הזאת מכל מאבק פוליטי חשוב שהעם היהודי היה מעורב בו, החל בכינונה המחודש של הריבונות הלאומית וכלה בשחרור יהודי ברית המועצות. מוטב לבני הציונות הדתית שיזכרו את התובנה ההיסטורית החשובה של אביהם הרוחני, הרב אברהם יצחק הכהן קוק, שראה ברווחת העם היהודי ערך בעל משמעות דתית מכרעת. הכרה זו הוליכה את הרב קוק אל תובנה גדולה נוספת: שהציונות החילונית, אשר פעלה ללא לאות להקמת בית לאומי לבני העם היהודי, איננה מורדת גמורה ביהדות אלא היא שותפה פעילה בהגשמת ערכיה ותקוותיה. המתקפה שהתחוללה במאה העשרים על עצם קיומו של העם היהודי חיזקה את חשיבות התובנות הללו. התנועות הטוטליטריות ששאפו לשלטון

---

עולמי – הנאציזם, הקומוניזם, וכעת גם הפונדמנטליזם האיסלאמי – סימנו כולן את העם היהודי כאויבן העיקרי. כפי שכתב נתן שרנסקי במאמרו "מקורות האנטישמיות החדשה" (תכלת 17, קיץ התשס"ד/2004), בכל עידן ועידן בהיסטוריה התמקדו האנטישמים באותו פן שייחד את העם היהודי: בעת העתיקה תקפו אויבי היהודים את המונותאיזם היהודי; בימי הביניים, כשחלק גדול מן האנושות נעשה מונותאיסטי, התמקדה האיבה האנטישמית בסירובם של היהודים לזנוח את אורח חייהם ולהמיר את דתם לנצרות או לאיסלאם; ואילו בעת החדשה, כשתחושת האחווה ושותפות הגורל היא שייחודה את היהודים, סומן הקיום היהודי עצמו, ולא האמונה היהודית דווקא, כמטרה להשמדה. הציונות, שהעלתה על נס את הזהות הלאומית היהודית, היא תגובה אינטואיטיבית למתקפה האנטישמית על עצם הלגיטימיות של קיומה של האומה היהודית.

**ל**רשות הציונות הדתית עומדים המשאבים הדרושים לשקם את עצמה ולתפוס את מקומה בהנהגת מדינת ישראל ובהנהגתו של העם היהודי בכללותו. אף שהיא לא הצליחה עד כה לשכנע את רוב העם לאמץ את רעיון שלמות הארץ כאחד מערכי היסוד של המדינה, בכל זאת הצליחה התנועה ליצור קהילה רחבה ומסורה שהחברה הישראלית יכולה ללמוד ממנה רבות, קהילה המייצגת ערכים ציוניים קלסיים – ובהם חשיבות הקשר היהודי המחודש אל ארץ ישראל, יהיו אשר יהיו גבולות הקבע שלה; ערך ההגנה על המולדת, על המדינה היהודית, באמצעות השירות הצבאי; אמונה באידיאל הציוני, בלי להסחף אחר ציניות אפנתית; חשיבות בנייתן של קהילות חזקות המבוססות על משפחות; ומרכזיותה של ירושלים בהיסטוריה ובהווה היהודית. על כך יש להוסיף כי רק הציונות הדתית פעלה באורח עקבי ומתמשך להבטחת מקומה המרכזי של המסורת היהודית במחשבה הציונית ובמדיניות הציונית.

אף שלא פעם נטען כנגדה כי האידיאולוגיה שלה – מאז מלחמת ששת הימים, לפחות – מתמצה רק בבניין התנחלויות, הציונות הדתית נשענת על כמה וכמה מוקדים של מחויבות לאומית: תנועת בני עקיבא היא אולי תנועת הנוער הציונית הגדולה והמשגשגת ביותר; שיעורם של בני הציונות הדתית ביחידות המובחרות של צה"ל ובקרב הקצונה הקרבית גדול לפחות כפליים משיעורם באוכלוסייה; ישיבות ההסדר לא הוקמו רק בהתנחלויות אלא גם

---

בעיירות פיתוח ברחבי הארץ; ולבסוף, הציונים הדתיים בתפוצות עמדו בחזית של כל יזמה פוליטית יהודית חשובה בדור האחרון. חיותם של מדינת ישראל ושל העם היהודי תלויה במידה לא מעטה בחיותה המתמשכת של הציונות הדתית, ובהמשך מחויבותה למפעל הציוני הכללי.

כל עוד מוסיפה ממשלת ישראל לפעול למען קיבוץ גלויות ישראל למדינת היהודית, יש לכבדה כהתגלמות השאיפות הציוניות. הנכונות להתפשר על גבולות המדינה היהודית אינה מדד הוגן למחויבותה זו, שהרי הוויכוח בתוך התנועה הציונית בסוגיית הפרשה הטריטוריאלית החל כבר בראשית שנות העשרים של המאה הקודמת. אותה ממשלה המתכוננת כעת לפנות יהודים מחבל עזה החליטה לאחרונה להטיס לישראל אלפים מבני הפלשמורה. רק מדינה המסורה לזהות הלאומית היהודית הייתה נחלצת להגנת האינטרסים של יהודי אירופה, הנאלצים להתמודד עם התפרצותה המחודשת של האלימות האנטישמית ביבשת, ורק מדינה כזאת הייתה מקדמת את החינוך היהודי במזרח אירופה, או דואגת לקיום רמה סבירה של ידע בענייני מורשת בקרב התלמידים החילוניים בישראל. על הציונות הדתית לזכור אפוא שגם אם תצא תכנית ההינתקות אל הפועל, מדינת ישראל היא הגורם המרכזי הפועל בעקבות, מעצם מהותו, לקידום האינטרסים של העם היהודי.

מטרת הציונות – להשיב את היהודים המפוזרים בקהילות למצבם המקורי כעם מלוכד – טרם הוגשמה באופן מלא. גלי העלייה האדירים של עשרים השנים האחרונות מאתייפה ומחבר העמים עדיין לא נטמעו כליל בחברה הישראלית ובעם היהודי. בה בעת, ברחבי העולם הולכים וגוברים הקולות המטילים ספק בעצם הלגיטימיות של הלאומיות היהודית. הדור הזה צריך להיאבק על הגשמת הבטחת הציונות בדבר התחדשות העם היהודי וביסוס מקומו בין העמים. עמידה באתגרים האלה מחייבת את מירב המאמצים של המסורים באנשינו; ולציונות הדתית נועד בכל זה תפקיד מרכזי.

יוסי קליין הלוי

ניסן התשס"ה / אפריל 2005